

Svar

heilbrigðisráðherra við fyrirspurn Drífu Hjartardóttur um nýgengi krabbameins.

Fyrirspurnin hljóðar svo:

Hver hefur verið þróun nýgengis krabbameins hér á landi sl. tíu ár, greint eftir árum, fjölda tilvika, tegundum, kynjum og skipt eftir landshlutum?

Skipuleg skráning krabbameina á vegum Krabbameinsskrár Krabbameinsfélags Íslands hófst árið 1954 þannig að hægt er að skoða breytingar á tíðni krabbameina í meira en fjóra áratugi. Á þessu tímabili hefur tíðni krabbameina í heild aukist um 1,2% á ári, að teknu tilliti til fjölgunar íbúa og breyttrar aldurssamsetningar þjóðarinnar. Miklar breytingar hafa orðið á tíðni einstakra meina. Tíðni krabbameins í blöðruhálskirtli hefur nær fimmfaldast og er þetta mein fyrir nokkru orðið algengasta krabbamein karla. Þessa fjóra áratugi hefur brjóstakrabbamein verið algengasta krabbamein kvenna, en það er nú tvöfalt algengara en við upphaf skráningarinnar. Tíðni lungnakrabbameins hjá körlum hefur nær þrefaldast og meira en fjórfaldast hjá konum, en heldur er farið að draga úr aukningunni. Tíðni magakrabbameins er nú aðeins þriðjungur af því sem áður var og er það meðal annars þakkað breyttum neysluvenjum. Þá er tíðni leghálskrabbameins aðeins þriðjungur af því sem var um skeið, en það skýrist af leit að sjúkdómnum á forstigi.

Um 1.040 krabbamein eru greind hér á landi á ári, 530 hjá körlum og 510 hjá konum, samkvæmt tölum frá Krabbameinsskrá Krabbameinsfélags Íslands, en þær miðast við meðaltal árána 1995–99. Alls greinast 147 karlar með krabbamein í blöðruhálskirtli, 57 með lungnakrabbamein, 48 með ristilkrabbamein, 35 með krabbamein í þvagblöðru og 28 með magakrabbamein, svo að fimm algengustu meinin séu talin. Meðal kvenna var brjóstakrabbamein langalgengast. Á hvert greinast 135 slík mein, 49 lungnakrabbamein hjá konum, 37 ristilkrabbamein, 27 eggjastokkakrabbamein og 24 krabbamein í legbol.

Spáð hefur verið að eftir áratug muni greinast 1.300–1.400 ný tilfelli af krabbameini hér á landi á hverju ári.

Að teknu tilliti til aldurssamsetningar þjóðarinnar eftir landshlutum er nýgengi krabbameins hærra í Reykjavík og á Reykjanesi en annars staðar á landinu. Er það í samræmi við stöðu mála í nálægum löndum.

Samkvæmt útreikningum frá Krabbameinsskránni getur þriðji hver Íslendingur búist við að fá krabbamein einhvern tímann fyrir 85 ára aldur. Þessir útreikningar sýna að tíunda hver kona fær brjóstakrabbamein og áttundi hver karl fær blöðruhálskirtilskrabbamein áður en þessum aldri er náð.

Fólk getur fengið krabbamein á öllum aldri þó að líkurnar aukist eftir því sem aldurinn hækkar. Af þeim Íslendingum sem greindust með krabbamein á árunum 1995–99 voru innan við 2% undir tvítugu, 6% á aldrinum frá tvítugu til fertugs, 22% frá fertugu til sextugs, 54% á aldrinum frá sextugu til áttræðs og 16% voru áttræðir eða eldri. Fleiri konur en karlar fá krabbamein á aldrinum frá tvítugu til sjötugs en eftir það eru karlarnir fleiri.

Úr gögnum Krabbameinsskrárinnar má sjá að meðalaldur karla við greiningu krabbameins er rúm 67 ár en meðalaldur kvenna rúm 62 ár.

Um 17% karla sem greindust með krabbamein á árunum 1956–60 lifðu í fimm ár eða lengur en nú geta um 44% vænst þess að lifa svo lengi (miðað við 1991–95). Að teknu tilliti til annarra dánarorsaka eru fimm ára lífshorfur karla með krabbamein um 55% af lífshorfum jafnaldra.

Um 27% kvenna sem greindust með krabbamein á árunum 1956–60 lifðu í fimm ár eða lengur en nú geta um 51% vænst þess að lifa svo lengi (miðað við 1991–95). Að teknu tilliti til annarra dánarorsaka eru fimm ára lífshorfur kvenna með krabbamein um 59% af lífshorfum jafnaldra.

Hjá körlum eru horfurnar bestar varðandi krabbamein í eistum, skjaldkirtli, þvagblöðru, blöðruhálskirtli og húð. Hjá konum eru horfurnar bestar varðandi krabbamein í skjaldkirtli, brjóstum, barkakýli, legháls og legbol.

Fyrir þrjátíu árum voru 1.600 krabbameinssjúklingar á lífi, nú eru á lífi um 7.200 einstaklingar sem fengið hafa krabbamein, um 3.000 karlar og 4.200 konur. Fjölmennustu hóparnir eru 1.400 konur með brjóstakrabbamein, 870 karlar með blöðruhálskirtilskrabbamein, 450 karlar og konur með ristilkrabbamein og 380 karlar og konur með þvagblöðrukrabbamein.

Í meðfylgjandi töflu, sem birtist í tímaritinu Heilbrigðismál, 2. tbl. 1998, má sjá tölulegt yfirlit yfir nýgengi krabbameins eftir kjördæmum hjá báðum kynjum. Einnig birtist góð yfirlitsgrein um sama efni í blaðinu.

Fylgiskjal I.

Heilbrigðismál, 2. tbl. 1998:

Nýgengi krabbameins eftir kjördæmum, 1977-1996. Karlar.

Árlegt nýgengi miðað við 100.000 karla. Byggt á upplýsingum frá Krabbameinsskránni.

Í aftari dálkinum (%) er sýnt hundraðshlutfall af nýgengi á öllu landinu.

Marktækur munur miðað við Reykjavík: * p<0.05% ** p<0.01% *** p<0.001%

	Öll krabba-mein		Blöðruháls-kirtils-krabbamein		Lungna-krabba-mein		Maga-krabba-mein		Pvagblöðru-krabba-mein		Ristil-krabba-mein	
	Nýgengi %		Nýgengi %		Nýgengi %		Nýgengi %		Nýgengi %		Nýgengi %	
Landið allt	268,0	100	54,9	100	32,1	100	23,5	100	19,3	100	18,7	100
Reykjavík	300,7	112	66,3	121	37,5	117	22,9	97	22,1	115	23,7	127
Reykjanes	267,4	100 ***	56,2	102 *	34,2	107	23,9	102	18,7	97	20,4	109
Vesturland	221,0	82 ***	44,3	81 ***	18,7	58 ***	23,4	100	15,9	82	13,9	74 **
Vestfirðir	220,1	82 ***	47,7	87 **	26,2	82 *	26,4	112	9,7	50 ***	12,0	64 ***
Norðurland vestra	233,7	87 ***	41,2	75 ***	27,3	85 *	21,5	91	11,1	58 ***	11,8	63 ***
Norðurland eystra	228,3	85 ***	39,4	72 ***	27,1	84 **	20,2	86	15,4	80 *	14,0	75 ***
Austurland	227,5	85 ***	42,8	78 ***	27,3	85 *	19,9	85	27,8	144	7,3	39 ***
Suðurland	244,7	91 ***	56,4	103	23,2	72 ***	21,8	93	20,7	107	17,2	92 *

Nýgengi krabbameins eftir kjördæmum, 1977-1996. Konur.

Árlegt nýgengi miðað við 100.000 konur. Byggt á upplýsingum frá Krabbameinsskránni.

Í aftari dálkinum (%) er sýnt hundraðshlutfall af nýgengi á öllu landinu.

Marktækur munur miðað við Reykjavík: * p<0.05% ** p<0.01% *** p<0.001%

	Öll krabba-mein		Brjóstakrabba-mein		Lungna-krabba-mein		Eggja-stokka-krabbamein		Ristil-krabba-mein		Legbols-krabba-mein	
	Nýgengi %		Nýgengi %		Nýgengi %		Nýgengi %		Nýgengi %		Nýgengi %	
Landið allt	256,0	100	70,5	100	25,1	100	16,9	100	14,7	100	12,6	100
Reykjavík	270,4	106	74,9	106	27,6	110	16,9	100	16,6	113	15,7	125
Reykjanes	262,4	103	73,1	104	30,4	121	16,9	100	15,2	103	9,3	74 ***
Vesturland	217,7	85 ***	60,9	86 *	19,8	79	16,2	96	12,4	84	9,1	72 *
Vestfirðir	225,7	88 **	50,8	72 **	10,7	43 ***	17,7	105	10,2	69 *	11,9	94
Norðurland vestra	211,7	83 ***	56,6	80 *	18,4	73 *	21,1	125	11,2	76	9,6	76
Norðurland eystra	242,3	95 **	63,8	89 *	18,5	74 **	23,3	138 *	12,5	85	10,3	82 *
Austurland	224,1	88 **	59,7	85 *	22,7	90	13,4	79	13,1	89	11,5	91
Suðurland	233,1	91 **	73,6	104	16,3	65 ***	8,9	53 **	14,4	98	11,0	87

Fylgiskjal II.

Heilbrigðismál, 2. tbl. 1998:

Krabbamein eftir landshlutum: Nýgengi er hæst suðvestanlands

Grein eftir Jón Hrafnkelsson og Jónas Ragnarsson

Fyrir áratug birtist í Heilbrigðismálum grein um nýgengi krabbameins eftir kjördæmum (4. tbl. 1988). Þá var miðað við árin 1977-1986. Nú eru tiltækar hjá Krabbameinsskránni tölur fyrir næstu tíu ár þar á eftir, 1987-1996. Hér verður litið á þetta tuttugu ára tímabil í heild, til að draga sem mest úr áhrifum sem geta stafað af því að of fá tilfelli standi á bak við nýgengitölur fyrir einstök mein í einstökum kjördæmum. Einnig verða þessi tvö tíu ára tímabil borin saman og minnst á nokkra áhættuþætti.

Öll krabbamein. Þegar allt þetta tuttugu ára tímabil er skoðað kemur í ljós að nýgengi krabbameins er hærra í Reykjavík og á Reykjanesi heldur en annars staðar á landinu, eins og sjá má á meðfylgjandi töflum. Munar þar allt að fjórðungi. Þessi munur er marktækur hjá báðum kynjum milli Reykjavíkur og annarra staða á landinu. Ekki er hægt að skýra þennan mun með mismunandi aldursdreifingu vegna þess að þær tölur sem hér eru birtar hafa verið aldursstaðlaðar. Það er þekkt frá öðrum löndum að gera má ráð fyrir hærri tíðni krabbameins í borgum en í dreifðum byggðum. Þannig er t.d. nýgengi í nyrstu héruðum Noregs og Svíþjóðar 10-30% lægra en meðalnýgengi í þessum löndum. Frá fyrra tímabilinu (1977-86) til þess síðara (1987-96) jókst nýgengi krabbameins hér á landi um 10,2% hjá körlum, eða að jafnaði um 1,0% á ári. Hjá konum var aukningin 11,0%, eða um 1,1% á ári. Þessi aukning er þó ekki jafn mikil alls staðar. Meðal karla var hún mest á Norðurlandi vestra (um 45%) en meðal kvenna jókst nýgengi mest á Norðurlandi vestra, Norðurlandi eystra og Austurlandi (um 28-33%). Þrátt fyrir að aukningin hafi verið meiri á vissum stöðum á landsbyggðinni en í Reykjavík er þessi sjúkdómaflokkur þó enn algengari í Reykjavík en á landbyggðinni, eins og komið hefur fram.

Brjóstakrabbamein. Nýgengi er hæst í Reykjavík, á Reykjanesi og á Suðurlandi en lægst á Vestfjörðum. Þessi sjúkdómur er marktækt algengari á ofangreindum þremur svæðum en annars staðar á landinu og hefur aukist alls staðar nema á Vesturlandi. Hvað varðar áhættuþætti fyrir brjóstakrabbamein má nefna fæðingarsögupætti, mataræði og erfðir. Krabbamein í brjóstum er mjög algengt í Norður-Ameríku og Vestur-Evrópu en fátíðara í Asíu og Afríku.

Blöðruhálskirtilskrabbamein. Nýgengi er hæst í Reykjavík en næst koma Suðurland og Reykjanes. Nýgengi í Reykjavík er marktækt hærra en annars staðar á landinu, ef Suðurland er undanskilið. Það er lægst á Norðurlandi en hefur aukist alls staðar milli tímabila. Krabbamein í blöðruhálskirtli greinist oftast hjá rosknum karlmönnum. Mikill munur er á nýgengi milli landa, þannig er sjúkdómurinn algengur á Vesturlöndum en mjög fátíður í Kína og getur munurinn verið tuttugufaldur. Þessi mikli munur getur gefið til kynna að umhverfisáhrif eða lífsvenjur eigi þátt í myndun sjúkdómsins. Það verður þó að hafa í huga að greining byggist oft á því hversu mikið er leitað, því oft er sjúkdómurinn alveg einkennalaus.

Lungnakrabbamein. Nýgengi er hæst í Reykjavík og á Reykjanesi, bæði hjá körlum og konum. Hjá körlum er sjúkdómurinn marktækt algengari á þessum svæðum en annars staðar á landinu. Sömu niðurstöður fást hjá konum, nema munurinn við Vesturland og Austurland er ekki marktækur. Nýgengið er lægst á Vesturlandi að því er varðar karla og á Vestfjörðum að því er varðar konur. Nýjum tilfellum meðal karla hefur fjölgað í flestum kjördæmum og í öllum kjördæmum meðal kvenna. Talið er að lungnakrabbamein sé nú algengasta krabbameinið í heiminum. Reykingar eru langstærsti áhættuþáttur þessa sjúkdóms.

Magakrabbamein. Nýgengi hjá körlum er hæst á Vestfjörðum en munurinn milli kjördæma er ekki marktækur. Hjá konum er nýgengi hæst á Norðurlandi eystra og sjúkdómurinn marktækt algengari þar en í Reykjavík. Mikið hefur dregið úr krabbameini í maga og er það þakkað breyttum neysluvenjum. Milli ofangreindra tímabila (1977-86 og 1987-96) hefur nýgengi lækkað á öllum landsvæðum. Gagnstætt við flest önnur algeng krabbamein er þessi sjúkdómur algengari í dreifðum byggðum en þéttbýli á Íslandi og á það sama við annars staðar á Norðurlöndum.

Þvagblöðrukrabbamein. Nýgengi hjá körlum er langhæst á Austurlandi en lægst á Vestfjörðum. Það er marktækt lægra á Vestfjörðum og Norðurlandi heldur en í Reykjavík. Aftur á móti er ekki marktækur munur milli nýgengisins á Austurlandi og í Reykjavík, þó mikill sé. Nýgengi hjá konum er hæst í Reykjavík en lægst á Norðurlandi vestra. Krabbamein í þvagblöðru hefur aukist verulega undanfarna áratugi, einkum meðal karla. Reykingar eru taldar sterkur áhættuþáttur. Einnig hefur þessi sjúkdómur verið tengdur hættulegum efnum, ekki síst í efnaiðnaði. Erfitt er að skýra hátt nýgengi þessa sjúkdóms meðal karla á Austurlandi, en það hefur lítið breyst á þessum tuttugu árum.

Ristilkrabbamein. Nýgengi hjá körlum er hæst í Reykjavík en langlægst á Austurlandi. Nýgengi hjá konum er hæst í Reykjavík en lægst á Vestfjörðum. Meðal karla er nýgengið marktækt hærra í Reykjavík og á Reykjanesi en annars staðar á landinu. Meðal kvenna er varla marktækur munur á nýgengi milli kjördæma. Frá 1977-86 til 1987-96 hefur nýgengi aukist í nokkrum kjördæmum en minnkað í öðrum, en munurinn er lítill. Krabbamein í ristli er algengt á Vesturlöndum, mun algengara en til dæmis í Asíu og Afríku. Þetta hefur meðal annars verið rakið til mikillar neyslu dýrafitu og lítillar neyslu trefjaríkrar fæðu.

Eggjastokkakrabbamein. Nýgengi er hæst á Norðurlandi, þar sem það hefur aukist mest. Nýgengi þar er marktækt hærra en í Reykjavík. Að öðru leyti er ekki um marktækan mun að ræða milli kjördæma nema á Suðurlandi þar sem nýgengið er marktækt lægra en í Reykjavík. Lítið er vítað um áhættuþætti þessa sjúkdóms.

Legbolskrabbamein. Nýgengi er hæst í Reykjavík og er það marktækt hærra en á Vesturlandi, Reykjanesi og Norðurlandi vestra. Nýgengið hefur lítið aukist milli tímabila nema á Vestfjörðum.

Þær tölur sem hér hafa verið kynntar vekja fleiri spurningar en auðvelt er að svara. Getur verið að austfirskum körlum sé meira en tvöfalt hættara að fá krabbamein í þvagblöðru heldur en vestfirskum körlum? Eiga konur á Suðurlandi síður á hættu að fá eggjastokkakrabbamein heldur en konur sem búa á austanverðu Norðurlandi? Hluti af þeim mun sem hér sést skýrist af því hve tilföllin eru fá og íbúafjöldinn lítill.

Jón Hrafnkelsson er krabbameinslæknir á Landspítalanum. Jónas Ragnarsson er ritstjóri Heilbrigðismála. Höfundar þakka Hrafn Tulinius yfirlækni og Helga Sigvaldasyni verkfræðingi veitta aðstoð.